

ВОЛОБУЄВ Владислав – ад'юнкт відділення докторантури та ад'юнктури науково-організаційного відділу, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, вул. Шевченка 46, 29000, м. Хмельницький, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6149-8469>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.3>

Бібліографічний опис статті: Волобуєв, В. (2022) Критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 14(46), 24–29. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.3>

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОЕКТНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі професійної підготовки офіцерів-прикордонників тактичного рівня військової освіти. Метою статті є здійснення вибірково-аспектного аналізу наукової літератури з представленої проблеми удосконалення педагогічної діагностики сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління. Автор довів актуальність запропонованої у статті проблеми: зміст професійної підготовки майбутніх офіцерських кадрів Державної прикордонної служби України повинен урахувати кращий світовий досвід фахової підготовки представників сектору безпеки та оборони, зміни у сучасній світовій спільноті й водночас – євроінтеграційний вектор. Одним зі шляхів забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників тактичного рівня військової освіти є підвищення рівня їхньої професійної готовності. Конкретизовано критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління: мотиваційний критерій – професійна спрямованість та мотивація офіцера до реалізації проектного управління, до удосконалення професійних якостей, реформування професійного середовища, інтерес до професійної діяльності тощо; інформаційний критерій – комплекс знань щодо професійної діяльності (зміст та специфіка проектного підходу у прикордонній службі, специфіка прикордонного відомства, тактика служби, знання нормативно-правової бази, відомчих документів); результативний критерій – представлений вміннями та навичками курсантів-прикордонників, важливих для здійснення проектного управління, тобто це використання знань з сукупності навчальних дисциплін у вирішенні завдань охорони державного кордону. Уточнено рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління: високий, середній, низький.

Сформульовано висновки проведеного дослідження та перспективи подальших наукових пошуків (з'ясування педагогічних умов формування зазначеної компетентності, а також змісту методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо її формування).

Ключові слова: офіцери-прикордонники; професійна підготовка; професійна готовність; проектне управління; критерій, показник, рівень.

VOLOBUEV Vladyslav – Adjunct at the Department of Doctoral Studies and Adjuncts at the Scientific and Organizational Department, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, str. Shevchenka 46, 29000, Khmelnytskyi, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6149-8469

DOI:

To cite this article: Volobuev, V. (2022). Kryteriyi, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesiyanoi hotovnosti maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv do proektnoho upravlinnya [Criteria, indicators and levels of professional readiness of future border officers for project management]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 24–29. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.3>

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE BORDER OFFICERS FOR PROJECT MANAGEMENT

Summary. *The article is devoted to the problem of professional training of border guard officers at the tactical level of military education. The purpose of the article is to carry out a selective-aspect analysis of the scientific literature on the presented problem of improving the pedagogical diagnosis of the professional readiness of future border guards for project management. The author proved the relevance of the problem proposed in the article: the content of professional training of future officers of the State Border Guard Service of Ukraine should take into account the best global experience of professional training of representatives of the security and defense sector, changes in the modern world community and, at the same time, the European integration vector. One of the ways to ensure high-quality professional training of future border guards officers of the tactical level of military education is to increase the level of their professional readiness. The criteria, indicators and levels of formation of the professional readiness of future border guards officers for project management have been specified: motivational criterion – professional orientation and motivation of the officer to implement project management, to improve professional qualities, reform the professional environment, interest in professional activities, etc.; informational criterion – a set of knowledge regarding professional activity (content and specifics of the project approach in the border service, specifics of the border agency, service tactics, knowledge of the legal framework, departmental documents); the effective criterion is represented by the abilities and skills of border guard cadets, important for the implementation of project management, that is, it is the use of knowledge from a set of educational disciplines in solving the tasks of protecting the state border. The levels of formation of professional readiness of future border officers for project management have been clarified: high, medium, low.*

The conclusions of the conducted research and the prospects of further scientific research are formulated (clarification of the pedagogical conditions for the formation of the specified competence, as well as the content of methodological recommendations for scientific and pedagogical workers regarding its formation).

Key words: *border guard officers, professional training, professional readiness, project management, criterion, indicator, level.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ефективність забезпечення професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня військової освіти залежить від з'ясування динаміки її розвитку і можливостей виміряти усі параметри. У ракурсі нашої уваги – проблема формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників тактичного рівня військової освіти до проектного управління. Спектр питань, дотичних до зазначеної вище проблеми досить широкий, зокрема педагогічна діагностика, формулювання висновків та рекомендацій, визначення педагогічних умов тощо. Пропонуємо зупинитись на питанні педагогічної діагностики процесу формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління (далі – ПГМОППУ). Сама діагностика покликана вивчити на основі наукових інструментів результативність процесу завдяки фіксації змін у рівнях сформованості ПГМОППУ. Виконання такого завдання можливе через вимірювання, фундаментом якого виступаю, критерії та відповідні їм показники, а також спеціально розроблений діагностичний супровід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для педагогічних досліджень проблематика формування професійної готовності представників певної соціально-професійної страти не є новою. У різних наукових джерелах: дисертаціях, монографіях та публікаціях запропоновано напрямки вирішення проблеми формування професійної готовності, здатності або компетентності осіб. Враховуючи дедуктивний підхід – рух думки від загального до часткового – нами проаналізовано такі наукові праці:

– В. Багрій – визначення критеріїв сформованості професійних умінь (Багрій, 2012);

– Т. Канівець – засади педагогічної діагностики та оцінювання (Канівець, 2012);

– Л. Балагур – оцінка фахової готовності майбутніх офіцерів-прикордонників управління основними підрозділами охорони державного кордону (Балагур, 2015);

– О. Лемешко – розроблення діагностичного апарату у формуванні професійної готовності до вирішення нестандартних ситуацій у пунктах пропуску через державний кордон (Лемешко, 2015) тощо.

Слід зазначити, що у Національній академії Державної прикордонної служби сформовано потужні наукові школи, а отже представлено чимало наукових праць. Нас зацікавили наступні: О. Лемешко (професійна компетентність як складова професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників) (Лемешко, 2016), Р. Мішенюк (розвиток професійної компетентності офіцерів управління органами охорони державного кордону) (Мішенюк, 2015), О. Торічний (формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників) (Торічний, 2016) та інші.

За сучасними канонами, не прийнято поділяти науку на вітчизняну та зарубіжну, проте є чимало доробків з проблеми розвитку професійної компетентності і у зарубіжних авторів, а саме: Р. Боятціз (Боятціз, 2007) С. Санджі (Санджі, 2009) та ін.

Нажаль, практично не вивченим є проблема визначення критеріїв та відповідних їм показників розвитку професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.

Мета статті. Метою статті є здійснення вибірково-аспектного аналізу наукової літератури з представленої проблеми та конкретизація критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.

Виклад основного матеріалу. Популярність сучасних науково-методологічних підходів в освіті – компетентісного, діяльнісного, системного та інших – пояснюється їх можливостями щодо удосконалення фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з метою реалізації ними повсякденної та службово-бойової діяльності.

Стан сформованості ПГМОППУ можна визначити завдяки уточненню критеріїв, конкретизації показників та на основі цього – характеристиці рівні готовності.

Згідно із логікою дослідження, першочерговим завданням є уточнення змісту пріоритетних понять, зокрема: критерій, показник та рівень. Педагогічна та психологічна література використовують поняття «критерій» для позначення певного мірила, оцінювання предметів, явищ, ознак. Водночас, можна стверджувати, що критерієм вважають певну основу для оцінки, розкриття змісту чогось або здійснення класифікації. Популярним тлумаченням «критерію» є таке: підстава для оцінки щодо ефективності певного процесу.

Будь-який критерій повинен охоплювати суму показників, що відповідають певному рівню явища. Стосовно «показника», то зміст цього поняття розкривають за допомогою таких слів: підтвердження, ознака, доказ, унаочнені дані про результати діяльності, процесу, дані про певні досягнення.

Варто наголосити на тому, що основним завданням педагогічної діагностики є отримання достовірної інформації про явище чи процес, об'єкт. Враховуючи це, критерії у педагогіці повинні відповідати таких вимогам, як:

- об'єктивність – не бути залежними від особистісних характеристик дослідників;
- надійність – забезпечення необхідної статистики оцінок;
- ефективність – відображення чинників, що мають вплив на параметри оцінювання;
- однозначність в оцінці.

Ми звернулись до досліджень, які пропонували основними критеріями професійної готовності (компетентності, здатності, підготовленості) вважати ефективність професійної діяльності. Проте, це питання залишається дискусійним, тому С. Білявець ключовими критеріями та показниками професійної культури прикордонників-військовослужбовців є мотиваційно-вольовий, результативно-оцінний та когнітивно-поведінковий (Білявець, 2013). У працях вітчизняної дослідниці О. Миропольської запропоновано оцінювати рівень сформованості професійної компетентності представників митної служби у середовищі службової діяльності і звернути увагу на такі її компоненти як структурно-особистісний, функціонально-особистісний та діяльнісно-процесуальний (Миропольська, 2010).

У своїх працях О. Луцький пропонував для оцінки рівня сформованості управлінської компетентності керівників органів охорони державного кордону наступні критерії: когнітивний (як знання управлінської теорії), емоційно-мотиваційний (прагнення здійснювати професійну діяльність), ціннісно-особистісний (ділові характеристики, індивідуальність, особистісні якості тощо), і на останок, операційно-результативний (навички прийняття управлінських рішень та їх результативність) (Луцький, 2013).

Загалом, можна констатувати, що пріоритетними критеріями, дослідники вважають професійні знання (синергія декількох наук у фактах, ідеях, поняттях, поглядах), комунікативна культура (вміння сформулювати свою думку у будь-якій формі, а також її

аргументація), особистісний потенціал (професійне зростання, рефлексія).

Таким чином, за результатами теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури, а також врахування розробленої нами структури професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління (когнітивно-інтелектуальний компонент – професійні та інтегративні знання (з навчальних дисциплін гуманітарного блоку, управлінського та військово-прикордонного); змістово-діяльнісний компонент – представлений вміннями та навичками проектно-управлінського та військово-прикордонного змісту; особистісно-рефлексивний компонент – етика поведінки, конфіденційність, об'єктивність, корпоративна культура, чесність, мотивація тощо), можна сформулювати такий висновок – основними критеріями формування ПГМОППУ є:

– мотиваційний критерій – професійна спрямованість та мотивація майбутнього офіцера-прикордонника щодо удосконалення професійних якостей, реформування професійного середовища, інтерес до професійної діяльності тощо;

– інформаційний критерій – комплекс знань щодо професійної діяльності та проектного підходу в прикордонній службі (специфіка прикордонного відомства, тактика служби, знання нормативно-правової бази, відомчих документів, проектний підхід);

– результативний критерій – представлені вміннями та навичками майбутніх офіцерів-прикордонників, важливих для професійної діяльності, тобто це використання знань з сукупності навчальних дисциплін у вирішення завдань охорони державного кордону та реалізації проектної діяльності у відомстві.

Мотиваційному критерію сформованості ПГМОППУ відповідають такі показники: усвідомлення потреби та важливості у підвищенні рівня власної професійної готовності; прояв інтересу до чинників професійної діяльності, інтерес до проблем функціонування професійної сфери прикордонників, сформованість професійно-особистісних якостей, усвідомлення потреби у неперервному самовдосконаленні.

Інформаційний критерій характеризується такими показниками: поінформованість про специфіку охорони кордону, знання тактики

(загальновійськової та прикордонної служби), знання управлінської теорії (робота з людськими ресурсами, професійна взаємодія, проектне та стратегічне управління), знання основ міжособистісної комунікації, знання засад професійного зростання та самовдосконалення.

Результативному критерію сформованості ПГМОППУ відповідають такі показники: проектно-управлінські навички та уміння, організаційні уміння та навички офіцерів, вміння здійснювати логічні операції та процедури з інформацією, вміння налагоджувати взаємодію на макро, мезо та мікрорівнях, емоційна стабільність у нестандартних ситуаціях, адекватна самооцінка.

Враховуючи подану вище змістову характеристику критеріїв та показників ПГМОППУ, нами оцінено кожен показник за трибальною шкалою:

– високий рівень сформованості ПГМОППУ, за яким показники яскраво виражені та систематично виявляються у діяльності офіцерів-прикордонників – «3» бали;

– середній рівень сформованості ПГМОППУ, за яким показники можна зафіксувати, але не виявити у діях офіцера, водночас можна помітити певні відхилення за недостатньої сформованості професійної готовності – «2» бали;

– низький рівень сформованості ПГМОППУ, за яким показники можна виявити дуже слабо, фіксується негативна спрямованість – «1» бал.

Таким чином, на основі узагальнення результатів теоретичного та емпіричного аналізу, нами визначено три критерії сформованості ПГМОППУ з відповідними показниками, а також три її рівні розвиненості – високий, середній, низький.

Висновки. Актуальність проблеми формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління є безперечною та перспективною у наукових аспектах. За результатами аналізу конкретизовано діагностичний інструментарій визначення стану сформованості ПГМОППУ.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є з'ясування педагогічних умов формування зазначеної готовності, а також змісту методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 10–15.
2. Балагур Л. О. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 227 с.

3. Білявець С. Я. Формування професійної культури у військовослужбовців за контрактом в органах охорони державного кордону України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАДПСУ, Хмельницький, 2013. 185 с.
4. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 102 с.
5. Лемешко О. Професійна компетентність як складова готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2016. № 1(33). С. 179–184
6. Луговська Е. М. Критерії оцінювання фахової компетентності техніків-механіків агропромислового виробництва. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13lemtav.pdf> (дата звернення: 12.06.22).
7. Луцький О. Л. Розвиток управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАДПСУ, Хмельницький, 2013. 299 с.
8. Мішенюк Р. М. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов розвитку професійної компетентності у майбутніх магістрів управління органами охорони державного кордону в процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки*. 2015. № 1. С. 145–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_ppn_2015_1_14 (дата звернення: 12.06.22).
9. Миропольська О. В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прик. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.
10. Тернопільська В. І., Дерев'яно О. В. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів. *Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Пед. науки*. 2010. Вип. 31. С. 264–267.
11. Торічний О. В. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників засобами проєктної діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_1_10 (дата звернення: 12.06.22).
12. Boyatzis, R. E. «Competencies in the 21st century». *Journal of Management Development*, 2007, 27(1): 5–12.
13. Sanghi, S. «Building Competencies». *Industrial Management*, 2009, 51(3): 14–17.

REFERENCES

1. Bagriy V. N. (2012) Kryteriyi ta rivni sformovanosti profesiynykh umin' maybutnikh sotsial'nykh pedahohiv. [Criteria and levels of professional skills of future social educators]. *Coll. Science. Khmelnytsky Institute of Social Technologies*, University of Ukraine. № 6. P. 10–15. [in Ukrainian].
2. Balagur L. O. (2015) Pidhotovka maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv do upravlinnya osnovnymy pidrozdilamy okhorony derzhavnoho kordonu. [Training of future border officers to manage the main units of state border protection] : diss. ... candidate of pedagogy Sciences : 13.00.04. Khmelnytskyi,. 227 p. [in Ukrainian].
3. Bilyavets S. Ya. (2013) Formuvannya profesiynoyi kul'tury u viys'kovosluzhbovtziv za kontraktom v orhanakh okhorony derzhavnoho kordonu Ukrayiny. [Formation of professional culture in servicemen under contract in the bodies of protection of the state border of Ukraine] : dis. ... candidate ped. Science : 13.00.04 / Khmelnytsky. 185 p. [in Ukrainian].
4. Kanivets T. M. (2012) Osnovy pedahohichnoho otsinyuvannya. [Fundamentals of pedagogical evaluation]: [teaching aid]. Nizhyn : Publisher P.P. Lysenko. 102 p. [in Ukrainian].
5. Lemeshko O. (2016) Profesiyna kompetentnist' yak skladova hotovnosti maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv do lokalizatsiyi nestandardnykh sytuatsiy v punktakh propusku cherez derzhavnyy kordon. [Professional competence as a component of the readiness of future border guards to localize unusual situations at checkpoints across the state border]. *Collection of scientific works "Military Education" of the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky*. № 1(33). P. 179–184. [in Ukrainian].
6. Lugovskaya E. M. (2013) Kryteriyi otsinyuvannya fakhovoyi kompetentnosti tekhnikov-mekhanikov ahropromysloвого виробництва. [Criteria for assessing the professional competence of technicians-mechanics of agro-industrial production]. *Scientific Bulletin of Donbass*. No. 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13lemtav.pdf> (access date: 12.06.22) [in Ukrainian].
7. Lutsky O. L. (2013) Rozvytok upravlins'koyi kompetentnosti kerivnykh kadriv Derzhavnoyi trykordonnoyi sluzhby Ukrayiny u protsesi fakhovoyi pidhotovky. [Development of managerial competence of management staff of the State Border Guard Service of Ukraine in the process of professional training] : dis. ... candidate ped. Science : 13.00.04 / Khmelnytsky. 299 p. [in Ukrainian].
8. Mishenyuk R. M. (2015) Rezul'taty eksperymental'noyi perevirky pedahohichnykh umov rozvytku profesiynoyi kompetentnosti u maybutnikh mahistriv upravlinnya orhanamy okhorony derzhavnoho kordonu v protsesi fakhovoyi pidhotovky. [The results of the experimental verification of pedagogical conditions for the

development of professional competence in future masters of management of state border protection bodies in the process of professional training]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Ser. : Pedagogical and psychological sciences*. 2015. No. 1. P. 145–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2015_1_14 (date of application: 12.06.22).

9. Myropolska O. V. (2010) Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti fakhivtsiv mynykh orhaniv v umovakh sluzhbovoyi diyal'nosti. [Formation of professional competence of customs specialists in terms of official activity] : author's ref. dis. for science. degree of cand. ped. Science: special. : 13.00.04 / Nat. acad. State. adj. service of Ukraine named after B. Khmelnytsky. Khmelnytsky. 20 p. [in Ukrainian].

10. Ternopilska V. I., Derevyanko O. V. (2010) Vyznachennya kryteriyiv sformovanosti profesijnoyi kompetentnosti maybutnikh hirnychykh inzheneriv. [Determination of criteria for the formation of professional competence of future mining engineers]. *Nauk. magazine of NPU named after MP Drahomanov. Series 5. Ped. science. Vip. 31*. P. 264–267. [in Ukrainian].

11. Torichny O. V. (2016) Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv-prykordonnykiv zasobamy proektnoyi diyal'nosti. [Formation of professional competence of future border guards by means of project activities]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogy*. 2016. Vip. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_1_10 (access date: 12.06.22) [in Ukrainian].

12. Boyatzis, R. E. (2007) «Competencies in the 21st century». *Journal of Management Development*, 27(1): 5–12.

13. Sanghi, S. (2009) «Building Competencies». *Industrial Management*. 51(3): 14–17.